

КЊИГЕ ЗА НАРОД

ИЗДАЈЕ „МАТИЦА СРПСКА“ ИЗ ЗАДУЖБИНЕ ПЕТРА КОЊЕВИЋА
СВЕСКА 42.

НА КЛИЗАВУ ПУТУ.

ПРИПОВЕТКА ИЗ СРПСКОГ НАРОДНОГ ЖИВОТА.

НАПИСАО

РАДОСЛАВ МАРКОВИЋ.

II.

НАКЛАДОМ СРП. КЊИЖАРЕ И ШТАМПАРИЈЕ
БРАЋЕ М. ПОПОВИЋА У НОВОМ САДУ

1894

Штампарија срп. књижаре Браће М. Поповића у Нов. Саду.

Што јест, јест, ал' Јефти баш пријао живот у општини. Пун, гојазан, образи му једри, румени, па да га удариш по једном, други би пукао. Једном речи, што се каже, цео човек.

Да је кнез казало би се можда: „а што не ће, кад га храни цело село?“ Овако се то није могло рећи за њега, јер његова служба беше само — „чест“.

Њему у први мах није ни стало до плате и дневница, него да се помеша у лепо друштво, али што се више ближио избор нове управе, све је са већим нестрпљењем очекивао тај дан, и ако се сад са свим сигуран осећао. Уз њега су у селу најмоћнији, али је ипак за то јако неговао и пријатељство, које је већ прве године ухватио у срезу, јер је човек некако сигурнији, кад му је и власт за леђих. На ту цел га није било жао потрошити, ма се што и задужио. Кад постане једном кнез, лако ће одужити. Плата није, Бог те пита, колика, али су приходи леппи. Цури, капље — како кад — тек се нешто заслужује.

Стање му сад не беше као пре. Прве године било добро; имао доста хране и новаца од продане марве и радило, па је и нешто земљишта прикупио. И друга година не беше баш рђава, ал' ова трећа са свим попустила. Које зима, које опет летос суша, па усев омахнуо. Уз то још о Преображењу удари туча, те добро омлати и оно мало грожђа и кукуруза, што суша не спржи. Рђава година за сваког. Бацио се бо'ме Јефта у бригу. Стане више пута па се замисли и види, да је много и потрошио. Часте овда, часте онда, подај овом и — зна он за сваку крајцару, куд је потрошио од како је ушао у општину, па ређа, ал' кад дође до нечег, ту би и прекинуо.

Рђаве године, па то је, — храбри он себе. Та било је то од увек, да која година омахне, ал' за то друга исплати, па то иде једно с другим. А са свим ће то друкчије ићи, кад буде кнез! Мораће кад што и онда потрошити, ал' тек плата је ту, па приходи; колико то тек чини! Може скоро од кнежевине живити, а своје да меће на страну. А избор није далеко. Порадиће још у срезу за себе, а тутнуће и Мати још што год, па га ни бриге. Може се Тоша сад пољубити с кнежевином, ма да спрема, као што се чује, два бравца. Узалуд му мука. У Јефте

је мало дубљи џеп, па не ће жалити, кад се он баш тако унео и хоће да се одржи у власти против народа, место да хвали Бога, што се и до сад одржао. А изгледало је да ће још прве године свршити, али тако, његова срећа, па не би од свега ништа.

Кад су се оно у селу подигли солги на тужбу, рече им Мата, да је солга отишао некуд, па ће бадава ићи, јер им они други ту не могу помоћи.

Тако и други пут рече: отишао не знам у коју општину. Доцније су многи охладнили за ту ствар, па одустали од тужбе, а они што одоше не нађоше бо'ме оно што су тражили.

Солга их није ни пустио све пред себе, него само неколицину, па им је одговорио: да он ту не види никакве кривице што је кнез оно предлагао, а општину није могао оштетити, кад су они тај предлог одбацили. Још им је рекао, да се више не усуђују, да му са које каквим ситницама досађују.

И тако се депутација врати покуњена носа и саопшти све по реду својима, шта им је солга поручио. Сви су се чудили, да се солга тако заузео за Тошу, ма да се толики народ дигао против њега, па још вели: да су то ситнице. Морало је то скупо стати Тошу, мислили су, да се он тако додвори.

На кад им то не испаде за руком, а они су у селу спремали јаку странку против њега, да га бар о идућем избору оборе.

Општинарима беше Тоша кост у грлу и сви су га од реда избегавали, ма да је он био према свакоме предусретљив и трудио се, да задобије по ново њихово пријатељство.

Јефта га просто није могао гледати, и није марио с њиме речи проговорити. А више пута треба му, да извади што из благајнице, па мора онда и њега да замоли, да својим трећим кључем отвори. За то је Јефта, кад год се могло, одлагао то, па чекао, кад кнез не може да дође у општину, али је то ретко кад бивало. А Јефту је то врло љутило, мора да моли горег од себе и да му се он још и надвирује.

А један пут дође и томе крај.

Чује Јефта од Филипа Чивутина, да се може за мале новце набавити благајница. те поручи преко Филипа једну пошто општинска беше и онако доста малена. Јефта се врло радовао, што ће се опростити туторства кнежева, па кад стиже благајница, а он је одмах донесе пред општину и викну плајаше, да је скидају.

На то изиде и кнез на поље.

— Од куд то? пита кнез, кад виде благајницу.

Јефта не одговори на то ништа, него наређује плајашима, како да скидају.

— Шта је то? опет ће кнез — ваљда тек морам и ја знати.

— То је сиротињска благајница, одговара Јефта набусито и не обрће главе.

— Откуд то? Ја не знам о том ништа, а ваљда се морам и ја ту нешто питати! вели кнез и погледа по општинарима, који се ту десили.

Јефта га само погледа испод ока.

— Оставите то, прсну кнез на плајаше, она не ће ући у већницу.

— Шта велиш? испречи се Јефта и сече га очима.

— Велим да није по закону, да ти сам на своју руку узимаш ту ствар.

— Ја и одговарам, а ено ти и Филипа, па питај.

— А ди је веће? вели кнез чисто подруљиво, а из очију му сија радост, што му је противник пао шака, па може да му се освети. — Док веће не одобри, не дам да се унесе.

— Па добро, а ви унесите у стражару.

— Не дам ни тамо.

Јефта сав позеленео, па дрхће као прут, а очи му се закрвавиле, те грчевито стиште палицу.

Али се сад умешаше остали општинари, те док једни стишаваху Јефту, други навалише на Тошу и он на послетку дозволи, да се благајница унесе у стражару.

— Ао, Тошо, упамтићеш то добро, вели Јефта и упути се Филипу.

Кад се испричао Филипу шта се догодило, замоли га, да причека за новац, док веће не одобри. Филип му одговори, да не може чекати, јер мора новац одмах послати, него нека он плати, па после ће лахко извадити, кад се одобри. Јефта се сад нашао на невољи, јер новаца не имађаше толико, па окупио Чиву, да причека али овај ни да се осоли. Кад виде да нема куд ни камо и да не прави још већег чуда и покора, узеде од Чивутина новац на жито и потписа меницу. Надао се он да ће га Филип драге воље причекати за који дан. Та и он је њему, кад се оно доселио овамо са нешто прња, узајимао колико му год требало у четир ока и без икаква писмена, али Чива заборавио сад на оно.

— Што му драго сад, мисли Јефта — само да се отресем и те беде; не мора свако знати, да ја узајимам, а до термина ће се одобрити.

Али прође недељу дана, прође друга, дође и вршидба, а кнез не сазива веће.

Види Јефта, да кнез само за то одуго-
влачи, да му напркоси, али се трудио, да
покаже како му није до тога баш много ста-
ло, а својим друговима не хтеде помињати
за сазив, јер им је рекао, да је од својих
новаца исплатио благајницу, па се бојао по-
мислиће који од њих, да је сад потребит, а
то није марио. Једаред мора доћи до седни-
це, а са општинарима је већ удесио. И тако
чекај данас, чекај сутра, па једног дана ре-
че Филип Јефти, да је већ крајње време, да
му врати или новац или жито, више га не
може чекати.

— Шта сад? мисли он. Жао му дати
хране у бесцење, а да отеже с плаћањем
док не буде седница, не иде, Чивутин је
Чивутин, не ће мировати, па ће га обрука-
ти. А о што му је то? Не остаје му ништа
друго, него или да плати Чивутину сад или
да продужи, али ово последње није му се
никако свидело, јер и овако ће више изда-
ти, него што ће добити, а онако би се удво-
стручило.

— Платити се мора, говори он сам се-
би — било кад било, па боље сад, док је
мање. Адам ће однети, па не ће ником ни
на ум пасти, да ја то продајем. А она гоља
нек отеже сад седницу докле 'оће, кад баш
мисли, да ће ми на'удити. К'о да сам ја он!

Ал' нека, нека, — наш'о је он над ким ће терати пизму — док само падне он мени шака — а наћи ћу му зачкољицу, па ће треснути о ледину све што има! 'Оће, Бога ми, 'оће.

У тим мислима стиже Јефта кући, а у то доба су на вршају баш извејали и Ката са наполичарем делила зрно.

Кад поделише рече Јефта Адаму, да натовари жито на кола, па да однесе Филипу, а он ће га тамо чекати.

Ката претрну кад чу ове речи. Црне мисли пролетише јој кроз главу, те кроз плач проговори:

— Јефто, брате, нисмо ми никад с гувна продавали, да подмиримо, ди нам треба. У нас је нова 'рана затицала стару, од како сам крочила у ову кућу, па зар сад догле дође?

— Појавила се лена прилика за куповину, знаш — прекиде је он, а осећа што и она, па крије очи па сам рад, ако би се могло, да не упустим, а немамо сад толико готова повца.

За тим шану нешто на ухо Адаму и оде.

Кати се разведри чело и, право рећи, радовала се, кал је то чула од Јефте. Она је мислила, да ће све суноврат отићи, а оно се по мало и тече. Хајд што је купио онај

комад земље прве године — продали су марву — ал' овоме се није надала. Чисто је сад жао, што је чинила оно од себе, кад је хтела спречити намеру његову, па је пребацивала себи и то, што још до данас — од како је он изабран за сиротинског оца — не однесе пред цркву ракије и погаче. Баш му је много на жао учинила!

Стаде она у мислима ређати све, што се збило у кући од онога доба, па колика разлика! Нема ту оне хуке, буке по кући и посла да паднеш на нос. Све јој је то, што спреми кућу и скуха по мало ручка за њих четворо, а то она више певајући уради. А у кући је свега, да не желиш ништа, баш као и пре. Па ту ти је вуна, памук, па једно одело и не изнесеш, а друго се спрема. Све је он то набавио на време. Нити га је она за то опоменула, нити јој је била нужда, да поткрада из хамбара и купује од Словака „чипкара“.

И кад је о свему томе промислила, а она се застиде, рако је лудо радила.

Једино јој још неправдо било, што Јефта више пута не дође на ручак и омркне у селу — а то је често бивало — па мора, да га будна чека и слухти до неко доба ноћи. По неки пут му је то и приговорила, али се он увек знао с разлозима оправдати. „Био

сам с бележником“ или „био солга“, ил — не може она да упамти сва та имена и титуле — „па ме задржао. Они буквани не знају ништа, па морам свуда ја. А и шта могу, кад ме човек позове? Не могу му тек одбити“. И тако даље, већ умео је он то наместити.

Њој да како није било увек право, јер је мислила, да ће се он тако мало по мало отпадати од куће, као и други што су, али сад је почела друкчије мислити.

— Нека га, говори она сама себи — нек иде, онет он чува своје добро, па и тече. И треба да је виђен. Нек се чује бо'ме и његова, а имају шта чути; није њему нико раван! Ко је још стек'о, док је био општинар, к'о он? А ја, луда, кварила му вољу и чинила толики покор, к'о да га нисам знала.

И ту се она сети оних немилих дана и стужи јој се.

А живели су — како да кажеи — та, скоро као душмани. Јефта, кад је код куће проговориће с њом баш кад мора, а иначе седи по ваздан, па ћути као заливен. А досади му и то, па онда шврља по авлији, оправља и зашупкава и где не треба, тек да се нађе у послу и да не долази с њоме у додир. Кад дође време, да се иде у оп-

штину, не задржа га ништа код куће. Просто је није марио.

Она је вредно радила по кући и спремала као и до сад, ал' је и она ћутала и избегавала сваки разговор, а како јој било, лепо си видео на њој. Сва се збрчкала у лицу и усукала, просто да је одушнеш. Једино је одржавала љубав према деци и нада, да ће и те три године прећи.

Ето како се живело. Још да не беше деце, па просто мртва кућа. А какав ти је то живот? Окреће главу једно, окреће друго — дува једно, дува друго.

— Ја сам крива, ја сам крива, пребацивала је она себи — да сам друкчије радила, не би тако било. Он се толико брине и стара, а ја се избезумила, на чиним које шта, ал' не ће више тако бити. Трудићу се што више, да му опет уговем, а не ће ми ништа тешко пасти, уовећу му.

И заиста Ката од то доба постаде много живља и веселија, баш као и пре што је била. И до сад је она вредно радила по кући и држала кућу, што може бити, ал' ово сад, да се чудиш. Па док Јефта устане, већ га чекају и чизме намазане и хаћине очишћене само да се обуче. Кошуљу не носи ни дан, два, па му износи другу, а бели се као снег. Па онда кад говори с њим нема ту, да

окреће главу и крије очи, већ просто гледа му у зеницу и лепо пита, како ће с овим ил' оним послом, а кад полази у општину, она му намешта махраму на врату и брижљиво загледа, да му се није какво перце прилепило на одело. Више пута, кад он дође кући, затекне је где седи за разбојом, па пева колико је грло носи. Лети онај чунак из њене руке као стрела то на једну, то на другу страну, а брдо удара, да се све тресе.

Јефта то само гледа и чудио се из почетка, ал' се и њему срце крави. Сад се и он дуже задржавао код куће и увек нађе по нешто лепо да каже. С почетка је то ишло као мало усињено, управо стидљиво, а доцније, као да није ништа ни било. Са свим се одобробољио и лепо видиш на њему како му је мило, па кад што намисли, он прво саопшти Кате, а она је увек пристајала. Све је њој били добро и паметно, што год Јефта хоће, бан као и пре.

Тако некако око св. Илије опраси им се крмача, а Јефта дошао њој, па каже:

— Готово да продамо све прасице, јер ћемо преко зиме потрошити на њи' више зрна, него што вреде, а од пролетњи' да оставимо за кућу.

— Па како ти мислиш — ти најбоље знаш, вели она њему и задовољно брише руку кецељом.

И тако је ишло у свему. Поврати се оно старо поверење, угађали су једно другоме и у кући се осећао свежији живот. Па опет Јефти, кад остане сам, често се натупшти чело и хуче, ал' док се она појави свега тога нестане.

Тако је у њиховој кући овладао мир и слога. Кати беше пуно срце, а тај задовољан живот опорављао ју, те синула у лицу.

Али Ђаво не спава.

Једног дана враћала се она кући из дућана, па кад стиже до Живићеве куће, чује неки жив разговор на бунару.

На бунару била Криста Живићева и Марта Субићева.

— Кажем ти, онцинила га, говори Марта.

Ката застаде мало, да чује о коме говоре.

— Та ваљда није? Можда то ко подмече, знаш какав је свет, па се наш'о какав злобник.

— Нема ту, сестро, злобе, него је то цела целцата истина. Зар не видиш, да је тамо и куван и печен? Питај Нату Цаверову, ако не верујеш, она зна све.

— Ију, ију, пљеска се Криста — свашта на свету. Ко би се том падао?!

— Ната ми баш јутрос рече: Враћао се, каже, њен Рада пре поћу из поља, па свратио у крчму код Јеце. У крчми не беше никог, а чује у оној другој „ејстра“ соби неки разговор, па пође тамо. Завири мало кроз стакло на врати', да види ко је. Кад тамо, а оно Јефта и Јеца сами седе. Јефта се, каже, наслонио једном руком на сто и нагнуо мало према њој, а другом руком држи њену, па вели —

Кати паде мрак на очи и поче јој се сок-как окретати. Јефта, њен Јефта таки! Чисто не може од чуда себи да дође. Мисли не чује добро, можда снева. Ајак, не снева. Јава је. Жене још говоре на бунару и она их лено види и добро чује — чује те злокобне речи, које јој срце раздиру. У тај мах силно је осетила сву пониженост и срамоту своју и куће им, гледала разорену срећу и окаљано име своје и деце јој, чула поругљив смеј, видела како пружају прсте на њу. Туга јој се сави око срца, поглед се укочио, грло стегло, усница задрхтала и низ лице јој се почеше крунити сузе.

Стајала она тако неко време као сломљена од туге, а у један мах, као да је нешто поджеже изнутра, полети кући, а из грудих јој се изви уздах и отеше речи:

— О, гронце га стегле, гром га спалио мајци и кад се повео за оном „аспидом василинском“. Уста јој се искривила, лоћи, језик јој отпао, да Бог да, па блебетала, да незалуђује. А, чекај само, голубане, питаћемо се, па нека буде чудо и покор!

Пуче јој пред очима. Сад види за што он више пута не дође на подне кући и често омркне у селу.

— То ли су му, дакле, солге и друга господа? а ја мислим тако је, к'о што он каже. Да, треба им, к'о да су они на њега спали. И шта би господа у селу сваки час, па још да остану до неко доба ноћи? Имају ваљда и они своју кућу, жену и децу. О, Като, луда Като, како си му могла веровати! Па како је заварав'о траг, како је лаг'о, ал' чекај, док дођеш, питаћемо се. Не ће мени црнити образ!

Ката није имала нигде врућа места, а често је извиривала на сокак, али Јефте нема.

Тај дан продавао се сенокос у риту, па је и он отишао тамо, а одатле ће на риболов.

У том и ноћ дође.

Ката даде деци вечеру, па им намести за спавање.

И деца се нешто ућутала. Не замећу

игре, нема говора и смејања. Запиткивали матер по нешто, а она ил' ће им рећи што ил' не ће. Виде они матер узнемирену, па нема миловања и течања као до сад, те се шћућурили у буџаку, па шапућу и кад им рече, да лежу, нису се по обичају противили.

Прилеже и сама, ал' јој сан не дође. Свакојаке мисли врзле јој се по глави. Она је тражила излаза из овог очајног стања, али што год смисли, не свиди јој се. Не зна ни сама шта би најбоље било да учини, а мора нешто учинити! Да га остави? Тешко јој без деце, а живити овако под срамотом било јој као смрт. Куд је пристала сад? На послетку се решила, да прво њему прочита и Јеци се освети ма чим, па после ће видети шта ће и како ће.

У неко доба ноћи дође Јефта и куцну два, три пут на прозор. Кату прође нешто, па се сва уздрхта, ал' се не одзива. Јефта удари јаче. Ката се узјогунила, па не ће да му отвори. „Нека луна, мисли она, — баш му не ћу отворити“. А Јефта кад видео да се нико не одзива, стаде ударати да се све тресло. Пробудила се од луне деца, па почеше плакати, те Ката устаде и отвори.

— О, мај, како си се успавала, а ни-

је тако доцкан. Од кад лупам и једва се пробуди.

— Мислила сам не ћеш ни доћи, одговори она уздрхталим гласом, који у Јефти не побуди пажње, а мрак био, те јој у очима не виде муње, које су буру предсказивале.

— Тек што год од тебе! Што да не дођем кући? Баш ти падне ма шта на памет.

— Та стек'о си нову кућу, па мислим ова ти не треба.

— Шта је то теби данас? Све нешто бунцаш. Ил' си луда ил' пијана.

Међу тим су ушли у собу и Ката стаде пред њега, па се подлакти.

— О, та то и чекаш, али нити сам луда ни пијана, већ ограјисала сам од тешкога чуда и покора, а све због тебе несретниче. Немаш ти жену, децу и кућу, к'о други поштени људи, скиталицо, изгубио си стид и образ, хуљо, па слизао са оном несрећом и последњом женом. Мислиш не знам ја твоје трагове? О, све ја знам. Пхи, гаду, срам те било!

— Ајд ћути, шта си зинула, па трабуњаш које шта, јер ако те ошinem овом дреновачом о'ма ћеш онемити. Ко је скиталица? Ко се свез'о?

— Ти, ти, још питаш, та ври село — чудо — покор!

— То је лаж. Лаже ко год каже, па и ти лажеш. Дад' овамо на среду те, да и' ја питам и да им судим за њи'ову лаж.

— Ђути, ћити, теби сад цео свет лаже. Добро би било да лажу, ал' је истина, убила те света Богородица! Осрамотио си нас и укаљ'о, да не смемо међу свет, земља ти кости изметала!

— Ђути, кад ти кажем.

— Не ћу да ћутим. 'Оћу да ти кажем, па да знаш како то боли. Зар да ми образ црвени? А ону ћу лоћу живу рашчупати, што ми уби срећу, убио је Господ! Вране јој месо кљуцале!

— О'ш ћутатд ил' ћу те сад —

Приђе јој ближе и дохвати за прса, па гурну, да се Ката у трен ока створила код врата, ал' она се поврати и удараше песницом о песницу скоро њему под нос.

— Удри, не страшим се ја од твоје претње. Ја сам бесна и ујешћу те за срце к'о и ти мене. И јао, шта сам дочекала тужна, да због бећаруше диже руку на мене! Па удри, уби ме и онако не могу очима гледати тај покор. Уби ме кад волијеш бећарушу. Лепо вам стоји. Врат скр'али да Бог да. Вода вас мутна однела, гадови, пхи, — и пљупу му баш на лице.

Пуче.

Јефти прекипело, па је пограби за курјукe, обори на земљу и удари штапом, па замахну и по други пут.

Џичи Ката, деца вриште и сиђоше са постеље, а Јефта кад видео шта је зарадио баци штап и истрча на поље.

Изиде му све пред очи. Био је узрујан, једак, ал' види и сам, да му не ваља посао. Од поштена човека за каква га сви држали, постати од један пут неваљалац. То је ужасно! На то није никад помишљао. Па ето нарушио сад мир у кући, истукао жену, а како су лепо почели живети. И да је сламку кад на њу бацио!

И она је крива, правдао је он сам себе. Опомињао је, претио јој, па бар да се мало смирила. Види он и сам своје зло, ал' су га њене речи пекле као жеравица, а највише с тога, што је то избило на јавност.

Како ли се до врага прокљувало? Од куд она већ о том зна. Ко га је видео? Тако се наметала њему питања. Бојао се, да ће му се и планови због тога расплинути. Кнежевска столица за коју се толико већ мучи и ради и тек што није сео на њу, па сад му се може лако извући. Ух, грдне ли срамоте! А кад се сети кнежевине, сав ускипи. О, да зна потказивача шију би му заврнуо! „Па бар да је она друкчија, мисли, па опет како тако. Ако сам

склизнуо, поправио би' се ја. Него ће ме навући на зло, па ће бити још већи покор.“

Шта да ради, како да заглади ствар? Никако да му сине спасоносна мисао, а ово му стање несносно, па би чисто сам од себе утекао.

У крчми код Јеце је још горела свећа, па се Јефта тамо упутио. У друштву ће му се, мисли, разићи терет.

У крчми од друштва заостао још писар, Жива и неки Ференц Моч.

Тог Моча послала пред жетву среска власт, да купи порез, па се још задржавао у селу тим послом.

Био то повисок, сувоњав човек, риђе косе и браде, увела лица и увек мутних, подбулих очију. У селу му мало ко знао право име, већ га звали „гебердус.“ Тако рекао он, да се зове прављена ракија и од тога доба зову у нашем селу ту ракију „гебердус“, па и кума јој. Боже сачувај, да се он на то срдио! Само један пут, кад му Штева Иконаров, кога су звали „чешагија“ — а то није трпио — заопуцао непрестано „гебердус“, издаде га стрплење, па рече: „па добро гебердус — гебердус, то бар људи пију, а чешагијом се чешу коњи.“ А Штева чешагија на то — шушкац. Што је тражио, то је и нашао. Иначе, као што рекох, никад

се није срдно. Био вам то човек од оне врсте, који само гледа, да му је добро а кад је то, не мари ма му шта рекао.

Свечарства. даће, сватови никад нису без њега прошли. Ушао народу у вољу, па га вукли на све стране. А умео се напиту, да све дуби. Бива онда, да га метну на лотре, носе по селу и поје „свјати Боже“; пале му папириће међу прстима, да му мехурови поискачу и још друго шта. Један пут га однели тако и у гробље. Али, као што рекох, био вам то душа од човека. Други би на његову месту узео то срцу, ал' он сутра дан опет лепо разговара, па се и сам смеје шали. Ако га позовеш, не ће ти одбити понуде.

Карту је волио него Бог зна шта. Откинуће од уста, па ће на њу дати. Ако нема посла или није ли где позван, потражи одмах друштво, а код Јеце их било увек клуподера.

Тако и вечерас, кад се друштво мало разиде и остадоше њих тројица — а он је бивао увек последњи, јер није марио кварити друштво — приметнуше игру, а у том дође и Јефта.

— А, ево нам и господар Јефте, рече Моч, кад је Јефта ушао — то је лепо, а откуд ви?

— Разбио ми се нешто сан.

— Па још је рано за спавање. Изволите, ако је по вољи, с нама у друштво, да пробате срећу. За цело вам срећа не да спавати. Молим вас, узмите само то, отишао човек кући да спава, па не може да заспи! Ах, за цело је срећа. Дед' седните. Ево до мене.

Јефти баш није до картања, али кад је већ ту, седе и узме карте, које је Моч делио. Ваљда ће му се и брига мало у игри разићи.

Срећа се мењала.

Јефти у први мах пође карта, а после у часу му предигнуше све што је метнуо. Да бо'ме карта — Марта, час једном, час другом.

Зна Јефта да се по неки пут мора изгубити, али га једило то, што Моч, кад год му однесе, удара ногом о канабе, а оно тутњи као бубањ. Чинило му се као да га у главу туче. Уз то се Моч кад што насмеши, па рекне: „хе, хе, карта је карта, ал' треба и главом мућнути“. А Јефта мисли, да то Моч вели за њега и да га држи за глупака. Дошло му више пута да плане, па да га звизне по звезди, ал' се ипак уздржао. Пустио га, да говори шта хоће. Зна свако да од карте зависи, па ако ти иде, добићеш ма и луд

био, а доћи ће ваљда и он њему под руку, па ће му вратити жао за срамоту.

Дошао опет ред на Јефту, па му и овог пута предигоше Сад је ред на Живу, ал' Јефта не да, хоће још један пут. Истресао читаву хрпу новаца, па се нико не усуди, да толико метне на коцку. Ипак је Јефта губио, ал' гомила беше још прилична. Опет дели. Разделио сваком по једну. Жива добио депу карту, па удара на сав новац. Јефта му даје карте, док Жива не рече „доста“, из онда поче узимати себи. Кад узима нову карту, поклони је старом, па иза ње лагано извлачи. Зној га пробија. У рукама има шеснаест, ал' шта је то? И вукао би још и не би. Боји се да не извуче велику, па ће имати преко „двадесет и један“.

Али како се друштво пренерази кад Јефта у трен ока баци карте и цикну: „ха, не ћеш више лопове“ и опсова страшно. И док дођоше себи од изненађења, већ се Моч копрцао на земљи и бо'но јечао, а Јефте нестаде.

Ево шта је било.

Моч имао неку турску лулу са дугачким чибуком. Била сва почађавила и излепљена црвеним воском. Моч се хвалио како је на ту лулу пушио још његов прадед, а био је, рече, жупан, шта ли. То чува као неки ама-

нет и ма да не вреди ништа, не би је, вели, дао ни за које новце. Лула му је још све наследство, јер је остало давно потрошио. Лула му сва искокана, ал' он је лепи воском, а пушио је на њу само кад се карта, па не може да прави цигаре. Тако је и овога пута пушио Моч на ту породичну лулу, коју је увек собом носио.

На карташком столу горела свећа, а до ње лежао новац.

Док Жива и Јефта играју, Моч посматра игру. Налактио се на сто, истурио чибук на више, да пламен од свеће лепо лиже лулу. Кад се восак загреје и поче топити, онда он пажљиво, ал' као бајаги случајно, спусти лулу на новац и кад се новац прилепи, привуче лулу себи и одлени новац, па, да се Вла-си не сете, чачка и припаљује лулу. То чини он више пута и тако, ако баш случајно губи на карти, добија на лули.

Кад се Јефта предомишљао, да л' да повуче још једну карту, примети како лула паде на новце, а за њу се прилепило неколико десетака, па их Моч одленио и метнуо у џеп. Смрче му се пред очима. Буд губи на карти, туд му још и овај краде. Разјарен скочи на Моча, отрже му лулу из руке, луни га њоме по глави и тресну га о земљу.

Кад је Јефта дошао из крчме кући, нађе капију широм отворену. „Да нису лопови“, сину му кроз главу, па појури у кућу. Кад и тамо све отворено, а на столу још гори свећа. У соби не беше никог, а по соби стоје ствари испретуране. Завиривао је свуда и тражио жену и децу, викао их, али њих нигде.

— Та је побегла, јекну он — за цело је побегла, па и децу одвела. Е, тако, кад човека зло потера, онда се не заустави лако. Што да бежи? Можда би се то и забашурило, а овако је заплела ствар и прави ми још више неприлике. Ух, срамоте моје! Који ме враг носио натраг у крчму? Баш сам луд! Да сам седио код куће не би то било. Хм, не би. Уграбила би она прилику ма кад. О, Боже, ал' мене мора свако зло снаћи. Једно пређе, друго за вратом. Шта да радим сад? Овако не могу оставити, морам је тражити. А ди да је тражим? Ко ће је знати куд је отишла. Биће да је у селу, куд би знала ноћу с децом? Само да ми је знати ди је.

Зора се већ указала, а Јефта иде у очајању по авлији и премишља. Био је с некима од комшија, ал' не чује онако ништа од њих. У један мах стадоше кола нека пред кућу и Јефта се у часу створи на вратих.

У том и Адам сиђе с кола, узедe из кола Ћилим и пође у нутра.

— Доброј'тро газда.

— Бог дао.

— Ево на Ћилим — заборавила га Ката скинути.

— Ти је одвез'о, а куд? пита Јефта брзо, а сав дрхти.

— Дошла она ноћас децом, па вели, да јој је брат тешко болестан, па да је ом'а возим.

Јефти одлану.

— Да, да побољева он одавно, а не рече, кад да одеш по њу.

— Није казала ништа. Целог пута је плакала, па је нисам 'тео запиткивати.

— Нека, нека, мисли Јефта — само кад знам ди је, а попустиће она. Још ћу данас по њу, ал' не, не, боље да причекам још који дан, сад је још у првој ватри. А попустиће она, па како само каже: „брат јој болестан“. Баш ме чува и не ће да буде још већег покора. Е, баш сам ти ја никакав човек, ама не ће од сад тако бити!

Адам седе на кола и ошину коње, а из великог шора стиже Жива.

— Доброј'тро! да не ћеш куд у сватове?

— За што?

— Та видим пребацио си ћилим, па к'о мислим —

— Заборавила Ката скинути, па га донесе сад Адам.

— А куд оде?

— Разбол'о јој се брат, па отишла мало.

— Шта му то би? Пре сам га видио, па здрав, стоји к'о тресак.

— Не знам бо'ме ни сам шта му је, тек поручили јој да одма' иде. Цигурно није добро.

— О, о, да бо'ме да није добро. Још ако није „шлог“, рањен је.

— Ко ће знати! Зло брзо дође. А ди си ти био тако рано, кад идеш отуд?

— Идем од Моча и баш сам теби дош'о. Знаш ваљда шта си ноћас нарадио?

Јефта се тек сад сетио тог догађаја Од овога чуда, што га код куће снашло и заборавио, да је имао што с Мочом.

— Што је тражио и добио је, рече Јефта — крао ми новце лулом.

— Здравом си га угрув'о. Ил' кад си га бречио о земљу ил' си га незгодно ударио ногом —

— Шта, зар сам ја њега ногом ударио?

— Да како, па си му мор'о пребити ребро, шта ли, тек он не мож' да се макне и ту му отекло баш 'вако! 'Оће да зове

доктора и да те преда суду, каже: „уби ме, не ћу прекужити“. Па дош'о сам да ти кажем.

— Како се до ђавола тако догодило? Ја не знам, да сам га здраво ударио.

— Мислиш да ниси? Мани, кад си у срцу!

— О, ако ја нисам награјис'о! Шта да радим сад?

— Мораш гледати ма како да одустане од тужбе. Моли га и плати му, та да, боље да му платиш, него да те тужи. О што ти је то, кад се можеш намирити с њим и овако. Понестиће он, видићеш, та дао би и друго ребро само плати. Шта ћеш, кад не иде друкчије. Да си ударио којег од наших, ни по јада. Тај би те дочек'о иза каквог рогља, па вратио зајам, ал' ова неверија, брате, о'ма трчи у суд.

— Сад да га молим и да му платим, а он крив! Видио си ваљда да ми је крао новце? О, ако то није беда! Баш свашта мене снађе, ал' на послетку волијем му и платити, него да ме тужи. Само се бојим, ако се узјогуни, па не пристане. Може, скот, и то да учини, па ето мени белаја! Готово иди ти Живо код њега, па гледај, како најбоље знаш, да га обрлатиш, а ја ћу те чекати код општине. 'Оћеш ли?

— Не браним, отићу.

Јефта затвори кућу, узе штап и оба пријатеља упутише се брзим корацима у вели шор.

*

Прошло неколико дана, а Ката још никакo да се врати кући. Био Јефта већ два пут код ње, па све узалуд. Али њему се чинило, да је други пут била мало попустљивија, него кад је први пут отишао, па се тешио. У први мах га није хтела ни погледати, нити је одговарала па његово мољакање и уверавање, али доцније сунула је на њега свом жестином своје увређене душе, да не знађаше куда да се дева. Бледио је и руменио, јер су га њезини прекори пекли као жеравица. Било му, као да стоји на живу угљевљу. У тај мах волио би, да се земља отворила, па га жива прогутала, него то. Није могао дуго издржати тога прекора, па је изишао из собе и вратио се кући. Срећа још што беху сами у соби, а иначе не би могао ни толико поднети оне срамоте, па би сунуо сам, а то би још горе било. Овако је још могао ћутати и гутати. Пустио је, да истражи мало срце, само да попуси.

Јефта је држао, да за то нико не зна, кад је Ката онако леп изговор нашла, а у

селу је врло о том догађају и приповедало се на сто начина. Па ипак нађе се ко, па се чини невешт и запита Јефту за Катy, а он у први мах говорио: „болестан јој брат“, а после „чешља вуну“ и т. д. После ушло то у пословицу, па кад кога остави жена кажу: „отишла да чешља вуну, к'о Ката Мишићева“.

Ма да је Јефта толико облетао око Кате, ипак му мило било, што се затеже, бар ће ствар с Мочем мирно лећи.

Имао мукe и он и Жива, док се с Мочем нагодио, јер је Моч, осим лекара и лекарија, тражио повећу своту новаца за пребијено ребро и никад непрежаљену лулу, да га не тужи. Доцније је Моч нешто попустио, ал' је Јефта добро осетио. Лекар је долазио неколико пута, па сваки пут мора да плати кола и дневницу. Једва је дочекао, да се Моч предигне, а сад је ваљало и њему платити колико су погодили. На искање Мочево Јефта одговарао док прода жито, а Мочу се досади то отезање, па попрети судом. Јефта се нашао у великој неприлици. Како да исплати толику своту, кад је хране мало, а цена мала. Морао би продати све, а како да живи? Да узме од Чивутина, не иде, велик је интерес. Рачунао је свакојако и кад виде, да нема другог спаса, реши се, да извади из

сиротињске благајнице. Више пута узајимао је он тако Мати писару, а и сам је узимао, кад му треба, на после попуни. Па и док Моч боловао, плаћао је отут лекара, а поваца сад има. Лако ће он то попунити, скочиће доцније и цена храни, само да скине сад беду с врата. Мочу је рекао да причека само за дан два, а дотле ће он уграбити прилику, да буде на само у већници.

Некако баш, кад се решио, да из сиротињске благајнице исплати Моча, дође му неки Срета Момчилов.

Срета остао још мален сироче. Док је био нејачак био је код својих рођака, а кад је мало одрастао, ишао је код газда у службу. Имањем је руковао сиротињски отац. Земља и кућа се издавала под закуп, а покретно имање се посла смрти родитеља распродао. Срета није трошио од тога ништа, већ се издржавао од своје заслуге, па му имање лепо порасло. Сад је пунољетан и жени се, па је дошао Јефти по новац.

Досетио се одмах Јефта ради чега Срета долази. Нова мисао сину му кроз главу. Док исплати Моча остаће у благајници још новца, да може и Срета нешто добити, па наменио, да том приликом откине што од њега, како би после лакше попунио.

Срета започе разговор о времену, о радњи, па на послетку спомену и за шта је дошао.

— Жао ми је, Срето, што се тако догодило. Да си ми бар који дан рапије јавио. Не знам како ћеш се помоћи, јер у благајници нема толико новаца.

— Па пре пеки дан сте продавали земљу под жито.

— Та оно јесте, ал' плаћена је пореза и општинска дација, па дато на зајам, а и куће су оправљане к'о што знаш. А што има у благајници, то је мало, а и то је за ситне потребе. Да си ми мало, мало пре јавио, па би' задрж'о за тебе, а овако ћеш морати чекати до нове године онда ће се скупити интереса, некима ћу и отказати, а на пролеће биће и од земље.

— Шта сам ја знао. Ја к'о мислим могу у свако доба доћи по своје. Баш ми је сад прека нужда, а ди да нађем новаца?

— Здравом је незгодно за тебе. А кол'ко ти треба?

— Мислим четир стотинарке било би доста.

— Хм, хм, та да: руво за тебе и младу, јабука, сватови, погачари — отићи ће толико.

— Мораћу узети од Чивутина на 'рану. Шта знам друго?

— А имаш ли што год.

— Немам, него ћу купити на пролеће, кад примим новце.

— Не мој то радити. Чивут мало даје на 'рану, па ти до пролећа може изићи још толико да платиш кол'ко сад добијеш.

— А шта знам друго чинити? Ди ћу наћи толики новац? Што мора бити, мора, па сад како било.

Јефти се засветлише очи.

— Ово је добра прилика, помисли — па да покушам.

Кад си баш тако у великој нужди, могу ти дати и ја. Оно истина и мени је нужно, ал' опет ти могу учинити љубав, ако пристанеш. Ето да ми даш на сваку стотинарку двадесет форинти, па на пролеће кад примиш новце, да ми вратиш. Ако пристајеш могу ти сутра или преко сутра дати.

Срети нужда па пристаје.

Јефта је тръо руке од задовољства, кад је Срета отишао. Чисто му се свалио неки терет с груди.

— Е, гле чуда, говорио је сам себи — како ми то до сад не паде на ум. Срета не ће то ни осетити, а мени ће добро доћи. А — а, друкчије ћу ја то од сад. На пролеће ћу опет гледати што год, а наћи ће се још ко. Та њима је само, да дођу до новаца.

Па оправљаћу ја још и куће. Лако ћу попу-
нити, што дам Мочу.

Сутра дап је извадио новац. У благајни-
ци је било толико да залегне Мочу и Срети
и још нешто да остане. Али му сад дође на
ум: шта ће онда, ако буде требало више
шта исплаћивати док не попуни. Није дуго
премишљао, него узе повце, извади кључ из
браве, метну га у благајницу, па залупи
вратима.

— Тако, бар ћу бити неко време миран,
рече он — а док стигне нов кључ донде ћу
се већ постарати.

Пун задовољства предао је Срети четир
стотинарке и примио од њега обвезницу, а
после тога пред Живом исплатио Мочу по-
гођену своту.

То вече се код Јеце спремала велика
част. Хоће Моч да прочасти све општинаре,
па ће бити господска вечера, а вина, пива и
ракије колико коме срце иште.

Гости се искупили још за рана на вече-
ру. Док не буде вечера готова, пију пиво
и ракију и замећу свакојаке разговоре, а по-
највише шале. Моч весео и расположен као
никад до сад. Срце му је сад на мери. Мо-
же купити сав Јецин подрум и картати се
мало друкчијима, него што су досадањи му
другови у картању. Није му замерити, што

је већ мало ђорнут, та буђелар му се сав напућио од банака. Метнуо га у цеп изнутра, па му с десне стране пресију набубрило, а он сваки час глади руком тај мали оток. Чисто га тада подиђу мрави од миља, па и не осећа, кад му по који пут ниже тога севне чворуга на ребру — а лула му сад и не пада на ум.

У друштву је и Јефта. Ма да му се туга око срца свила гледајући, како се Моч размеће његовим новцем, ипак се усиљавао, да се покаже, како је расположен. А о том новцу не знађаше нико осим Моча и Живе. И Јефта се хтео светити Мочу, па је наговарао све, да добро вуку, а Јеци опет, да бележи двоструко. „Нек' нема, мисли, и он вајде“.

Жива ешкут сваки час изилази, да види: е да ли се оно јагње на ражњу добро премазује сланином, јер није веровао, да може ко тако удесити као он. То је био увек његов посао, кад општинари учине излет у поље код својих добрих људи, који кришом, а са знањем општинара, терају овце у забран. Баш због тога му и омилило ешкутовање и чисто није марио, да помисли, да ће га један пут сменути. Већ се уживео у својој служби да: хвата потричаре, или, кад газду не пађе код стада, да нагони овце у забран, па

онда алвалук и т. д. Просто погинуо за тим. И кад се одсеца потрица код њега ти није било кец, мец.

Тако се један пут судило потричару. Кнез поче питати редом ешкоте, како да казне потричаре. Жива то и не слуша, знао је у напред, да ће бити масна пресуда, па му већ пред очима ватра пуцкара, ражањ се врти, пециво цврчи, па вино — и чисто му чорба пође на уста. У том кнез запита и њега: „шта ти мислиш?“ Жива се мало трже, па оцече као на пању: „Ја к'о велим пола па наприкан, а пола па ражањ“. Тако и било.

У сутон дође и бележник и гости заседоше за постављен сто.

Бележник то вече дошао из среза и донео ваздан новости. Између осталог рече, како је чуо у срезу, да ће за месец, два дана доћи поджупан у срез, па, надају се, да ће том приликом и у општине заићи, да прегледи насипе, што их лане вода разровила. Солга му оштро наложио, да настоји како би све у реду било, „јер — вели — нађе ли велможни какву замерку, љуто ћете кијати.“

Бележник сад напомену Мочу и благајнику, да од сад добро пазе па да не дрљају по записницима ма шта. Тако исто саопшти кне-

зу наредбу солгину: да се дикица не само пред општинском кућом, него свуд по сокацима окреше; да се бара ниже цркве, која је сва позеленела испусти у рит ил' ма како засуши; да се школска ограда подигне, као што је то зимус и закључено и још много које чега поручивао је г. солга. А пред долазак поджупана, каже бележник, доћи ће солга, да прегледи звање и види је ли све урађено по његову налогу.

На те речи престаде друштво за час сркати чорбу, а Јефти се навуче магла на очи и превали чашу с пивом, што пред њим стајаше, па да не би нико из друштва приметио његову забуну и тумачио као страх, рече брзо док остали стајаху још под утиском испенађења:

— Што се мене тиче, не бојим се баш ништа. Може, ако му је воља, и сутра доћи, да прегледа. Само не знам шта да радим сад, кад сам кључ изгубио.

— Ах, како можете бити тако непажљив, човече?! рече бележник љутито. — На то сте морали особито пазити. Е, е — сад и то да се догоди. Кад сте га изгубили? Јесте л' тражили?

— Мор'о сам га данас оставити у благајници, — ништа друго — па сам га ваљда заборавио извадити и залупио вратима. Имам

неки луди обичај, па кад год отворим благајницу метнем кључ унутра; све се бојим испашће из врата, ако га тамо оставим, па не ћу приметити, а може га ко извадити. У већници, к'о што знате, буде кад год много народа, а има и' свакојаки', па пазим ја на то. Изгубио га нисам, за цело га нисам изгубио. Кључ носим у овој кеси — и ту извади из недара кесу па ланчићу — ето вид'те. Пазим ја на то добро, ал' тако ето случај.

— Добро што се сад догодило, па можемо још набавити. Сачувај Боже, да сте ћутали, па казали, кад би дошао поджупан. Сутра ћемо одмах поручити по други.

Јефти штреца крв у жилама. Шта сад да ради? Од куд баш сад поджупан долази, кад никад није био. Па што не дође бар онда кад их је вода поплавила. Сад и нема воде, а пут је опет добар. Може се служити народ и овим, јер ове године није био друм поплављен. Е баш му тај поджупан ту седи. Лепо је награјисао. Невоља га за невољом гони, па му не да ни одахнути. Једно зло преко главе, друго за вратом. Хајд' што је Мочу дао из благајнице — ни по јада — попунио би опет како тако, ал' што Срети даде? Па онда и Мати је дао, кад је још земљу продао под јесењи усев. Својих није

имао, а Мати нужда, па иште из сиротинске благајнице, а док тамо затреба, он ће врати-ти. Како да иште сад? Боји се расрдиће га. Е, баш сам ђаво ушлео ту своје шапе, па хоће да начини од њега које шта. Рачу-на да прода сву храну и још да узме од Чивутина на храну за идућу годину. Не иде. Како ће живети две године? Него најбоље би било, да задужи земљу, а то би за годи-ну, две одужио, па био миран, али ту је сад чвор, што треба и Ката да потпише, јер је имање задружно. Шта би му рекла, да јој спомене? Место да тече, а он задужује! На то не сме ни да помисли. Расцеп би та-да постао међу њима већи и Бог зна би ли се скоро повратила кући. Ово је ужасан положај!

Јефта почне очајавати. Види, да нешто мора учинити, а не зна шта ће. Све му те-же пада наћи излаз. Мисли, мисли, а никако да му сине у памети згодна мисао. Пред о-чима му све зацрнило. Бујно весеље њего-вих пријатеља било му досадно, а није се хтео тако рано уклонити из друштва, да не упадне коме у очи. Ни песма, ни шала не утецаше на њега. Он свеудиљ премишља, ал' у мислима му завладао потпун мрак, а ни од куда да се укаже бар зрачак светлости!

— Нема ништа, говори он у себи — све је бадава, морам се одати. Рећи ћу Мати све, све, па ако ме још и он не научи, онда не знам како ћу.

*

Од како похваташе и затворише чувене пустахије Котурића, Бркића и Бају Карана од тада завлада мир и сигурност у нашем селу и свој околици. Дотле и кад легнеш на праг и забравиш преко врата гвоздене шипке, ниси био ни онда сигуран, да ти не ће преко тебе извести коње из штале, па да и не осетиш. Чисто одахнуо народ, кад те харамије отпратише на робију. Оно истина крало се и после, као на прилику: прасици, ћурке, гуске и т. д. ал' велике крађе престадолше са свим. Народ се мало ослободио. Нико више није страховао за своје благо, па у вече после рада сапне сваки своје коње и пусти их у поље, да се преко ноћи напасу. Било мирно и у зору сваки нађе своје коње, јер нико није мислио на зло.

Једне ноћи нестале са пољане неколико коња. Сељаци мислили, да се кљусад од чега поплашила, па залутала далеко где у рит или у поље другог села, па их тамошњи чувари похватили.

Тражило се и распитивало на све стране, кад идуће ноћи нестадеше неки свињи и овце, а дођоше неки из Срема, на распитују за своју марву, досетио се народ јаду, па почео чувати своје благо.

О несталом благу ни трага ни гласа.

Одоше неки на салаше Тоди врачари, да им она види у картама, где су им коњи. У оно страшно време умела ти је у картама погодити, где ћеш наћи своје благо, као да их је својом руком тамо оставила. Јесте скупо врачала, ал' тек је увек погодила.

Прође неко време у миру. Сељаци мислили не ће се више поновити крађе, јер се лопови морали омишљалити, да ће се боље назити.

Ал' једне ноћи зачу се бат од трчања великим сокаком према цркви. Ко је био будан могао је приметити две прилике како јуре једна за другом и прва све више одмиче. Кад бише близу цркве, до Саве кола-ра, пуче пушка и прилика што напред грабила јаукну и сруши се на земљу, а друга прилика окрену натраг и брзо се изгуби у мраку.

На пуцањ и јаук пробудише се у оближњим кућама. Неко време надвиривали на сокак преко тарабе, па се онда почеше комшије накашљивати и дозивати, а за тим по-

ђоше према невољнику, који је лежао на сред пута и стењао.

У мраку се није могло распознати ко је, а на питања невољник не одговараше.

Неко из друштине укреса ватру.

Кака се пренеразише сви, кад у невољнику познаше — Јефту!

Сад се осуше питања са свих страна.

— Од куд ти? Јели л' жив? Ко те уби?

Јефта на све то не одговори ништа, само је тихим гласом изустео: „Носите ме кући“.

Међу тим је дошао кнез с бележником и накупи се још света.

Опет се поновише иста питања, а Јефта опет само говори: „Носите ме кући“.

Бележник нареди одмах, да се иде по лекара и жену му, а за тим га однеше кући.

Скинули га и метнули у постељу. Сад се тек видело шта је од Јефте. Кугла га ударила с леђа, па му на трбух изишла. Страхота било погледати! Видело се одмах, да рана није од пребола.

Дозваше вештије људе из села, па му изапраше рану и превише.

И код куће павалише на њега питањима, не би ли како год дознали за убицу.

Јефта окренуо главу зиду, па ћути, тек по који пут одмахне руком, да га оставе на

миру. Почео се заносити. Бивало му све теже. Још се ни зора није указивала а јадник се опростио мука!...

Сутра дан га сахранили, пошто га прво судска комисија прегледала. Погреб био сјајан, слегло се читаво село. Ретко је ко тако сахрањен као Јефта. Било је лепо, врло лепо. Стајало се на сваком рогљу и попа му у цркви давао орацију.

Не беше никогa, коме око не засузи слушајући тужно нарицање и гледајући несретну жену и нејаку децу сломијене од туге, како се превијају око сандука. Ката је здраво жалила Јефту. У овом часу заборавила је на последњи догађај, а пред очима јој лебдио Јефта, који јој био мио и драг и до оног кобног дана био добар муж и отац. У очајању мислила је сиротица, лакше ће јој бити кад куне. А љуто је преклињала Јецу и онај час, кад је Јефта ушао у општину. Осећала је јадница, да јој је то разрушило мир у кући и срећу њезину и деце јој.

Суд је почео истраживати убицу, али о том у селу нико не знађаше. Сви, који су позивани, исказаше, да су чули пуцањ и јаук, па кад су изишли видели су само Јефту. Узрок убиству нико није могао растумачити, јер је он са сваким лепо живео. Нема сумње ни на кога.

У селу изабрали другога за сиротињског оца и кад стиже нов кључ, отворише благајницу, да прегледају и предаду му. У благајници нађоше кључ, као што је Јефта рекао, али не беше у њој онако, како се он хвастао, да му је све једно ма и сутра дошао поджупан. У књигама било много мрљотина и поправака, а не беше ни новаца, колико треба.

Среска власт посла прегледача рачуна, који је прегледао књиге и пронашао мањак.

Од имања изључише Јефтин део и продадоше га на добом.

Наше сељаци не хтедоше купити, јер их жао било, да баш они окрње Мишићеву сермију, а неки држаху, да се не може ни продати, кад не ће нико да купи. Међу тим су се преварили у свом мишлењу, јер се при продаји нађе купац и то главом Адам, те прекупи леп иметак, тако рећи, буд за што.

Кад се прокљувило да у благајници нема новаца, почело се свашта проносити о убиству, али нико не знађаше поуздано, а тако исто и судска истрага не унесе ништа светлости у тај догађај. О томе се још и сад само нагађа.

* * *

Тако ето заврши Јефта своје општинарство. Баш му се не даде, да заседне једном

на кнежевску столицу за којом је толико жудео. Та необуздана жеља учинила је од њега, да је напустио миран породични живот, у коме је само извор праве и истините среће; да је забаталио своје имање, које су му претци муком и знојем стицали, а без рада и штедње нема напретка и опстанка никоме. Он је расипао, бацио се у вртлог страсти и пошао клизавим путем у животу, те осрамотио своју кућу и постао непоштен, па тако је и свршио свој живот које како.

После неког времена ишао сам опет у своје село. Неисказано миље испуни ми груди, кад ступисмо на поље мога села, а још из далека угледао сам како према сунцу одсјајује позлаћени крст са врха црквене куле, која се високо дизала изнад густог дрвећа.

Мој кочијаш — иначе разговорно момче — нешто се ућутао. Ја сам у мислима претурао успомене из мога живота у селу, а често се сећам тих сретних времена. Колико сам пута безбрижно јахао овуда на коњу и утркивао се са својим друговима, држећи се коњу само за гриву, а због тога је моја мати стрепила и страховала за мноштво, па јој се све предкаживало, да ћу један пут тако зло проћи. Срећ-

на моја мајко! Колико си за нас претрпела брига и страха, још си више имала среће и задовољства од своје деце, да се сва брига и страх пред тим губи. Срећан бих био, да ми је суђено твојом стазом у животу ићи. Заман се ја окрећем на све стране, да нађем задовољства. Док други уживају у веселу кругу своје деце, ја при ведрој ноћи заман тражим моју звезду. Тамо ми оде утеха и нада!

Из тих мисли трже ме тужна песма: „Свјати Боже“, која ми с десне стране допирала, јер већ бесмо стигли до сеоског гробља.

— Ко је то умрло? запитам једног човека.

— Јеца крчмарица.

— Шта јој би?

— Отровала се.

Пре неки дан нађоше жандари код Мате писара неколико комада свиња из Срема. Мата се изговара, да их је купио од тог и тог. Похваташе и затворише их. И тако истрагом се дознало, да је Мата правио лажне пасоше. Све један другог одавали, па се тако дознало, да је и Јеца била јатак. Кад је онс дочеула, да је изишло дело на видело, отрова се пре него што су стигли жандари, да је стегну.

Још се дознало, да је и Јефта био у тој дружини. Тако се једва један пут дознало за прави узрок његова убијства, али убијци никако да уђу у траг. Ако дочујем кад год, јавићу вам.

Кага није дала децу на школе, већ купила марву и радило, па сама с децом ради своје имање. Ката је паметна жена, па ће их извести на добар пут. Води их и даље, Като, том стазом! Учи их, да вредно раде земљу својих отаца и да је чувају као зеницу ока свога, па нека истрајан рад споје са штедњом и онда ће бити задовољни са оним што јесу, а није све злато, што се сија!

На општинској управи су сад пови људи, који се од својих претходника разликују само у томе, што су променили крчму.

Мојим сељацима је још и сад у крви, да отерају стоку у забран ил' да потру туђу пиву, а не рачунају колико због тога издаду на част општинске управе, хоћу рећи, на „убоги фонд.“

Српски народ све више онада бројем и имањем, а туђинци се на њихову огњишту, које су им стари крвљу и јунаштвом стекли, све то више шире.

Туга обузима човека, кад погледи како Србин, коме у јунаштву ретко ко одолевао,

у земљорадњи уступа корак по корак пред другим народима!..

Моји сељаци не умеју још да схвате дух времена у којем живе.

Још и сад се дају у мом селу: велике даће сватови и свечарства трају по неколико дана, на моду се даје и последње зрно жита, парбе се по судовима ма за што и т. д. а при свем том туже се једино на — порез и прирез!

Због свега тога се задужује — а задужује се лахкоумно — на после продаје и на послетку — сели.

Једина је разлика то, што се не селе више у Срем, већ у — Србију, ал' пекако се још не чује, да се ком одсељенику тамо ројиле беле пчеле.

Ето тако је у мом селу! Јадно и жалосно!

Чисто човеку сузе и саме потеку на очи, кад помисли шта нас чека тако до послетка!..

